

Twee kaarsjes op de verjaardagstaart van een vijftwintigjarige

Walter Van Dam, ondervoorzitter St.A.M. Vlaanderen

De *Studiegroep Authentieke Middenscholen* viert feest dit jaar. 2009 is immers het 25^e jaar waarin de vereniging actief is in het Vlaams onderwijs. Wie terugblijkt op die kwart eeuw stelt vast dat - hoezeer gisteren en vandaag ook verschillen - er opvallende lijnen zijn die hem overspannen. Reeds ver 'avant la lettre d' aujourd'hui' vinden we o.a. in St.A.M.-teksten en - praktijken pleidooien en handvaten om ruimte te scheppen voor veelzijdige talentontwikkeling en gelijke kansen voor allen die instromen in het secundair onderwijs. Niets nieuws onder de Vlaamse onderwijzson, zo zou je kunnen denken. Tenzij misschien de vaststelling dat wat toen kon verketterd worden vandaag mee lijkt te kunnen bijdragen tot het aanreiken van kijkwijzers en praktijken die tegemoet komen aan de knelpunten in het terecht ook geprezen Vlaams onderwijs.

Het zou in dat opzicht interessant kunnen zijn om bij wijze van verjaardagsmijmering de St.A.M.-archieven, net als die van WIVO of IVO bij voorbeeld, te toetsen op zowel hun historische als op hun actueel bruikbare waarde én tegelijk om de evolutie binnen deze stroming in het Vlaamse onderwijs te onderzoeken. Misschien zou men op die manier zelfs niet weinig proeftuinervaringen uit een verder en nabij verleden kunnen bijeenrapen om ze te taxeren op 'wat wel en wat niet werkt' zonder dat dit veel extra-middelen kost. Hoogstens een doctoraat misschien. En allicht zou het duidelijk kunnen worden wat de verdienste is geweest van de eerste generatie, die van de barricaden, de generatie van Valeer Schodts en Maggy Nelissen. Het is een generatie die de weg geplaveid heeft voor hen die vandaag in proeftuinen, in de eigen onderwijskoepel of in scholengemeenschappen kritisch, alert en constructief ruimte vinden om mee te denken en te werken aan een onderwijs voor vandaag en morgen waarin de eerste graad een oriënterend en breed vormend platform kan zijn dat watervallen en sociale en culturele determinatie kan helpen voorkomen.

Of St.A.M. als 25-jarige dan 'gesetteld' is en bezadigd wordt? Die eigenschappen kunnen en willen we 'helaas' niet bieden: ons onderwijs – hoe goed het ook wel wordt bevonden in internationale 'kampioenschappen' – heeft immers blijvend nood aan kritische vrienden die

het kunnen behoeden voor het wegzinken in bedrijfsblindheid en voor het negeren van niet geringe uitdagingen en zorgen. Die rol wil en moet St.A.M. met anderen dan ook blijven spelen. Ondogmatisch maar met visie. Visionair maar met twee benen in de praktijk. In die zin zijn we zeker verheugd wanneer we vaststellen dat in de koepel en in ministeriële 'blauwdruk'-gesprekken de scharnierfunctie van de eerste graad erkend en overdacht wordt. In diezelfde zin zijn we tevreden dat 'kwalitatieve differentiatie en beheersingsniveaus', 'breed observeren', 'actieve werkvormen' en de 'brugfunctie tussen basisonderwijs en tweede graad' – thema's waaraan in St.A.M.-scholen reeds heel wat energie is besteed - als krachtlijnen opduiken bij de actualisering van de VVKSO-leerplannen eerste graad. Even vanzelfsprekend zijn we blij dat eerste graden van diverse signatuur en authentieke middenscholen elkaar onbevangen en vanuit gedeelde zorgen en werkpunten kunnen ontmoeten in een overlegorgaan als het VVKSO-Contactcomité Directies Eerste Graad en dit rondom een visietekst waarin de eerste graad vanuit de leerling wordt benaderd en waarbij de open maar niet te ontwijken (!) vraag over de structuren vanuit datzelfde oogpunt kan vertrekken.

Tegelijk echter stellen we ook dat er nog wel wat werk te doen is, en hopen we dat dit niet langer gebeuren moet vanuit een vruchteloze welles-nietes-discussie die belet dat nuance, diepgang en dialoog op het voorplan van het denken en werken worden geplaatst. Zonder die eigenschappen wordt het zoeken naar antwoorden op vragen en zorgen immers nodeloos vertraagd en gehinderd. We denken aan de zorgen om een toename aan (leer- en andere) zorgen in de scholen. Of aan de vragen rond een didactiek en rond organisatiemodellen die kunnen voorkomen dat men bij het omgaan met verscheidenheid in de valkuil van het categoriaal determinerend denken tuimelt. Er is ook de noodzaak om werk te maken van een emanciperende studiekeuzebegeleiding en van een studietraject dat jonge tieners op zijn minst tot hun veertiende tijd, ruimte en ondersteuning kan bieden om werkelijk rekening te leren houden met hun interesses en mogelijkheden. En zo kunnen we nog wel wat meer werkpunten aanreiken.

Bij wijze van kaarsjes op de St.A.M.-verjaardagstaart én om onszelf (én anderen) te ontdoen van elke zweem van bezadigdheid, willen we op deze bladzijden dan ook meteen twee accenten plaatsen die misschien wel de komende jaren aandacht kunnen krijgen. Het eerste is een concreet voorstel dat weliswaar niet geheel onbekend is, maar waarvan we vinden dat het de test van de praktijk verdient en ruimte zou moeten kunnen krijgen om zich te bewijzen met ondersteuning vanuit koepel en overheid. Het tweede is een kritische noot bij de toename aan meetbaarheidsdenken in het Vlaams onderwijs waarbij we niet de zin van

meten verwerpen maar er de rijkdom van het onmeetbare voor datzelfde onderwijs willen naast plaatsen. Het is overigens de aanloop naar het kwart-eeuw-congres van St.A.M.

Modulaire basisopties?

Eén van de knelpunten in het studiekeuzep proces doorheen de eerste graad is een historische erfenis en een gevolg van het compromis dat in 1989 de strijd tussen de 'onderwijstypes' moest beslechten. We hebben het over het verhaal van de basisopties van het tweede leerjaar eerste graad en hun soms al te suggestieve en daarom vaak beperkende kluistering aan studierichtingen in de tweede graad. Iedereen die vertrouwd is met het huidige concept weet ongetwijfeld hoe die basisopties – alleen al omwille van hun naam, maar meer nog door de manier waarop ze als een aanloop het studieaanbod van de tweede graad in scholen benaderd kunnen worden - vaak als determinerende voorafnamen op studierichtingen tweede graad worden gepercipieerd. Wie de basisoptie 'Handel' in het tweede leerjaar volgt, draagt het merk reeds met zich mee, zeg maar. En zo geldt dat voor de meeste basisopties.

Recent werd in het VVKSO via een actualisering van de basisoptie Moderne Wetenschappen (let u intussen ook even op de vreemde naam met oude 'moderne' bijklank) al enigszins geprobeerd een andere toon en vooral een breder oriënterend draagvlak te creëren. Toch is ook hier de neiging aanwezig om Moderne Wetenschappen als een aanloop naar een waaier aan ASO-studierichtingen van humane, wetenschappelijke of economische signatuur te beperken, al was het maar omdat na 1A nog steeds de clausulering 'Moderne Wetenschappen, Steiner en Yeshiva' zegt dat dit een basisoptie is die 'belangrijker' is dan bij voorbeeld 'Industriële wetenschappen' of 'Sociale en technische vorming'.

Moeten we - naast het gewoonweg niet hanteren of zelfs afschaffen van de hierboven vermelde clausulering en naast het verleggen van het clausulerende zwaartepunt naar het einde van de eerste graad - niet een beetje anders durven gaan denken over basisopties? Moeten we niet eens indringend overwegen hoe basisopties meer gelegenheden zouden kunnen bieden aan jonge tieners om hun belangstellingen én daarbinnen hun mogelijkheden en beperkingen uit te klaren vooraleer zij een echte studierichting kiezen in de tweede graad?

Laten we in dat opzicht eens proberen om de bril op te zetten van iets wat men vanuit proeftuinervaringen hier en daar als een stimulerend keuzemiddel begint te ervaren, nl. de clustering van studierichtingen tweede en derde graad in *belangstellingsgebieden*. Het is een

bril die ons ook met andere ogen naar de aanloop in de eerste graad kan doen kijken. Stel je immers voor dat scholen, in plaats van de huidige voorgeprogrammeerde basisopties, *optie-modules* zouden hanteren die niet verwijzen naar studierichtingen maar naar belangstellingsgebieden. Wat we hiermee bedoelen zijn pakketten van twee of drie wekelijkse lestijden (modules) bovenop de basisvorming die inhoudelijk benaderd kunnen worden vanuit een kennismaking met gebieden als bij voorbeeld 'economische vorming', 'techniek', 'sociale vorming', 'creatieve vorming', 'wetenschappelijke vorming', enz. Het zouden pakketten met een inspirerend leerplan kunnen zijn die men als leerling en/of als school kan samenrapen om er tweepolige basisopties 'à la carte' mee samen te stellen, al dan niet verwisselbaar per half schooljaar. In elke module zouden zowel praktische als theoretische invalshoeken aan bod kunnen komen en binnen elke module zou men ook via verschillende beheersingsniveaus ieders mogelijkheden en grenzen t.o.v. een interessegebied kunnen uitdagen en helpen uitklaren. Of men 'techniek' daarbij dient uit te splitsen in pakketten met 'mechanica', 'elektriciteit' en andere, om ook die naar keuze te kunnen samenvoegen, laten we hier in het midden. Hoe Latijn in dit plaatje past evenzeer.

Kortom: wat we hier vooropstellen is en wil bewust geen kant en klaar voorstel zijn, hoezeer we ook pistes ter concretisering voor ogen kunnen houden. Het is op de eerste plaats een uitnodiging tot nadenken en gesprek over de zin en invulling van basisopties met het oog op de dertien- en veertienjarigen die we op weg naar zichzelf willen helpen. Nu alleszins het VVKSO - o.a. op de opvallend druk bijgewoonde eerste studiedag over de eerste graad in januari - aangekondigd heeft het denkwerk over de basisopties verder op te nemen, wil St.A.M. bij deze niet alleen een handschoen gooien maar ze ook opnemen. Wie doet mee?

De kracht van het onmeetbare

Het tweede kaarsje (van de vijftintig) op onze verjaardagstaart is meteen een aanloop naar het 25^e St.A.M.-congres op 19 en 20 mei van dit jaar. Het wordt aangestoken vanuit twee invalshoeken. Enerzijds is er die van het vorige congres waarbij we de middenschoolleerling van vandaag – de kwetsbare en grillige maar ook veelzijdige en kansen dragende jonge tiener – probeerden in kaart te brengen en ons afvroegen hoe we die kunnen begeisteren en 'meenemen' in een liefst succesvolle schoolloopbaan. Anderzijds is er de vaststelling dat van overheidswege en vanuit een bekommernis om een goede besteding van de middelen maar ook vanuit een sterk economisch geïnspireerd discours het meetbaarheidsdenken en een zekere instrumentalisering in onderwijs toenemen, van o.a. output-metingen over competentie-agenda's tot functiebeschrijvingen en evaluaties.

Het zijn twee invalshoeken die ons onvermijdelijk bij het vlammetje van de leraar (m./v.) brengen. Het is een open deur intrappen te stellen dat het uiteindelijk steeds weer dat vlammetje is dat in dagelijks en intens contact met jongeren het vuur moet aansteken en dat een school maakt tot wat ze zou moeten zijn: laboratorium en broedplaats; ruimte om te leren, te gissen, te missen en te groeien; bron van verwondering en motivatie; open venster op de maatschappij en de wereld; centrum van basisvorming en leeruitdagingen; springplank naar de ontwikkeling van het individu en de samenleving, ... De intensiteit van dat vlammetje en vooral de effecten ervan meten is niet zo eenvoudig. Welke vakoverschrijdende eindterm waar wanneer met welk resultaat in welke les aan bod kwam, is niet zomaar te vatten. Hoeveel meer gelijke kansen in welke lessen werden geboden. Hoe een leerling al dan niet opgetild kon worden boven of precies door de eigen kracht en dit zich vertaald heeft in betere slaagkansen als leerling en mens. Dat is – alle vaak terechte en goed onderbouwde metingen ten spijt – onmeetbaar.

Toch houden we geen pleidooi tegen metingen. Zoals bewuste beleidskeuzes van een school de aard en de kracht van vlammetjes kunnen beïnvloeden, kunnen doordachte metingen vanzelfsprekend ogen openen en tot bewuster handelen leiden. Maar tegen het alleenrecht en de verafgoding van het meet- en maakbaarheidsdenken dient vanuit de buik van de school op tijd een kritische waarschuwing geplaatst te worden. Het 25^e St.A.M.-congres wil in elk geval daarvan een uiting zijn. Opnieuw zal het op de eerste plaats middenschoolteams, maar ook studenten uit lerarenopleidingen en hun docenten, pedagogische begeleiders en nascholers samenbrengen om te reflecteren en ervaringen uit te wisselen die hun sporen kunnen nalaten in het dagelijks werk van de middenschoolen en misschien ook wel weer daarbuiten.

De vragen die we op dat congres voor de voeten van het verstand en de ervaringen van de deelnemers zullen gooien, geven we graag alvast even mee. Op onze verjaardagstaart in slagroom en chocolade geschreven:

Hoe gaan we in onze scholen met eigentijdse jongeren aan de slag? Hoe krijgen we hen aan het leren? Hoe lukken we er in een appél te doen op hun vermogens en talenten? Hoe spreken we hen aan op hun leer-kracht?

Of: Wat maakt ons tot inspirerende en begeesterde leerkrachten?

En: Hoe kan de authentieke middenschool daartoe bijdragen in haar structuren en organisatie, haar visie, klimaat en beleidsvoerend vermogen?

Samengevat: Hoe kunnen we voor en met onze leerlingen sterke leraars in sterke (midden)scholen zijn?

De antwoorden houden we nog even in beraad, maar dat ze zullen volgen, kunnen we – vanuit de ervaring met 24 voorgaande congressen – al een beetje beloven. Het vlammetje van St.A.M. is, ook als de 25 kaarsjes uitgeblazen zullen zijn, immers nog lang niet gedoofd.